

Benvolguts inscrits a la conferència “Pensar i riure fent teatre”:

1) Què farem a la conferència

En la meua xerrada us parlaré de la necessitat de fer teatre adequat (llegit i/o representat) amb tots els alumnes del grup classe com a actors. I també de la de fer, com a entrenament però amb ple valor autònom, jocs dramàtics i d'expressió corporal, i obres curtes per a pocs actors, aquestes, encara que només sigui com a teatre llegit. I és que s'ha demostrat que a la comprensió lectora de qualsevol mena de text, només s'hi pot arribar havent adquirit primer una bona entonació opinant en debats i recitant textos poètics i teatrals, amb una bona implicació afectiva, vital.

Sóc ben conscient de les dificultats que comporta fer un muntatge teatral amb vint-i-cinc actors. Molts mestres, sé que només faran fer teatre llegit als seus alumnes. Però, alerta: teatre llegit amb un paper per a tots i cadascun d'ells. I això ja és molt; però poden fer més: representar l'obra amb un petit esforç addicional. Precisament perquè conec les dificultats de muntatge i organització dels centres, faig les meves obres dividides en escenes i actes cadascun dels quals no té més de tretze actors. Això permet assajar amb mig grup classe mentre l'altre mig fa una altra activitat. I els vint-i-cinc actors junts únicament actuen en la curta escena final, que se sol assajar quan hi ha tot el text ben lligat, ben assajat. La cohesió de grup requereix papers per a tothom. El treball en equip tan sensible que en surt, ha de ser cosa de tothom.

Com podeu deduir de tot plegat, sóc un gran defensor (no gens teòric, sinó amb exemples ben vius) del teatre d'autor representat pels infants. Durant els darrers quinze anys he ajudat la meua dona, mestra de cicle mitjà, a representar el meu teatre, i els infants i joves ens han aportat, degudament motivats i dirigits, boníssimes lliçons de gest, entonació i fins i tot millora i/o ampliació de determinades frases del text. Pel que fa a la literalitat del text i a les acotacions, jo els dic als mestres: “L'obra és al servei dels actors; no és pas intocable; i l'autor no és pas un déu de vitrina, sinó un dinamitzador de sentiments, igual que el director d'escena: gestos, ganyotes, entonacions, mirades i desplaçaments (fins i tot d'aquells que no parlen en el moment en qüestió); ah, i els actors també hi aporten molt de la seva vida; no ha de ser tota dirigida; es tracta de saber posar el toc personal, de vivències pròpies, en el paper que jo he creat inspirant-me en coses també viscudes o intuïdes per mi. Ah, i cada alumne ha d'escollir el paper que vol fer; i si dos o més volen fer el mateix, en memoritzen un tros i el representen davant dels companys, i aquests voten el que ho fa millor; és a dir, cal fer un càsting democràtic.”

¿Per què considero IMPRESCINDIBLE fer (llegir i declamar) teatre i poesia a l'escola? Doncs perquè, com dic al meu llibre *Poesia a l'escola*, “els infants, per aprendre, necessiten xerrar i jugar. [...] Xerrar implica buidar el pap, [...] i escoltar implica omplir-se el cor de coses dels altres, [...] I, en segon lloc, jugar comporta crear, descobrir, meravellar-se, experimentar, desmuntar i tornar a muntar, aprendre imitant, inventar per millorar allò que imites, memoritzar i ampliar bagatge i habilitats. [...] Tota persona només pot ser feliç comunicant coses als altres i aportant als altres coses fetes per ella; és a dir, aconseguint que l'escoltin, que l'entenguin, i que l'admirin pel que fa (i pel que diu, ja que dir és fer).

“[...] els infants ens demanen coses fortes. No pas plurals ni ves baixes, sinó pensaments sensibles, irònics i profunds. Volen ser crítics, lliures: tenir criteri. Entendre el món. Entendre els altres i a si mateixos. Volen entrar en els valors que estan en debat constant, en reequilibri constant. I això, no els ho poden donar ni els llibres de text ni una adoctrinadora assignatura d'educació de la ciutadania. Els famosos valors, els treuen de tres llocs clau: 1r) del contacte quotidià amb persones properes de totes les edats, també de la seva; 2n) de l'exemple, els sermons i el diàleg amb els adults; i 3r) del diàleg amb la literatura: amb l'oral (rondalla, poesia i teatre) i l'audiovisual, i amb l'escrita.

“Un petit exemple. En un grup classe de tercer de primària, el noi més agressiu va triar el paper més agressiu de l'obra de teatre perquè d'entrada s'hi va sentir identificat. Però, una vegada s'havia après el text que li tocava dir, resulta que el deia sense cap mena de convicció:

com que no estava realment enutjat, no li sortia aquell espontani mal humor incontrolable que en la realitat sovint el dominava. I és que ara era ell el qui havia de dominar l'agressivitat, és a dir, distanciar-se'n, fingir-la, fer-la veure, burlar-se'n; perquè en aquella comèdia la gent violenta quedava ben ridiculitzada. I vet aquí que, quan per fi va ser capaç de mostrar-se enfadat sense estar-ho, de manera que es burlava de la part més lletja d'ell mateix davant de tothom, es va tornar més bona persona en la vida real. És a dir, que havia entaulat un diàleg amb la literatura i amb mi, l'autor de la comèdia, posant en paraules i, el que és més important, en gestos i entonació, la meua dura i divertida crítica contra la violència.

"I és que treballar per la comprensió mútua i per la pau no és només predicar i mostrar solidaritat, sinó especialment fer persones lliures, persones totalment crítiques... fins i tot amb si mateixes. El qui dubta i posa en dubte, no es creu ni a si mateix, i llavors... ¿com voleu que es cregui una ideologia tancada, fanàtica, violenta, destructiva? Doncs resulta que dins la literatura hi ha tots els parers: hi ha debat. Perquè, encara que es noti molt que l'autor dins de l'obra de teatre en qüestió es decanta per una posició contrària a la violència, dalt de l'escenari hi ha moltes entonacions diverses, hi ha una mena de joc de rol (mai més ben dit) que fa que els actors debatin amb la pròpia pell i amb la dels altres els missatges d'un adult; i això, en comptes de rebre'ls fredament des de fora per mitjà d'un discurs allisonador.

"En anglès *to play* és 'jugar' i també 'interpretar un paper'. I en francès passa igual: *jouer* serveix per als dos conceptes. Doncs bé, d'això es tracta: cal que el joc simbòlic que fan els infants des de ben petits no s'estronqui amb el pas dels anys: simplement cal que es converteixi en recitació de poemes i obres teatrals com una de les millors maneres d'entendre la humanitat i alhora de contribuir a millorar-la.

"En resum, per ajudar els infants a ser feliços i alhora a anar-se fent adults, no hem de matar-los el joc i la capacitat de meravellar-se, sinó, ben al contrari, hem d'alimentar-los aquestes facultats. ¿Per què? Doncs perquè el ser humà només estima la humanitat si se sent meravellat per ella i per la seva pròpia capacitat d'aportar-hi crítiques i millores creant, inventant. I, perquè un infant pugui conservar tota la vida aquesta capacitat de jugar i de meravellar-se que té de petit, necessita la companyia d'almenys un adult que es meravelli amb ell (i també la companyia de literatura que el meravelli): d'un adult (o d'un text literari) que sigui molt sincer admirant coses bones del món i criticant-ne les dolentes, i també les seves pròpies." (*Poesia a l'escola*. AM Rosa Sensat, 2009, 2a ed., p. 12).

2) Proposta de treball previ:

Us adjunto uns pastorets molt senzills per a sis actors per si us animeu a fer-los com a teatre llegit a l'aula (quatre grups de sis) i/o com a teatre representat amb una ampliació vostra de personatges i de text. He fet un conte teatralitzat a partir de l'argument d'una cançó que al final d'aquesta mena de cantata canten tots plegats. Aquest argument inclou uns pastors músics i/o cantants (que poden fer cantar al públic), que són en Panarra i la Saberuda més altres que tocaran amb ells, als quals el dimoni els repartirà un bastons (que caldrà tenir preparats, fets de cartó reutilitzat) perquè al final (just abans de la cançó) el bastonegin.

El pastor Panarra és el més ximplet però també el més clarividient i més de la broma. Per exemple: fa dos jocs de paraules que sense l'entonació adequada no s'entendrien: a) Quan s'assabenta que el Jesuset és fill de mare verge i de Déu, diu: " ¿De mare verge i de Déu?... ¡Mare de Déu!" Aquesta exclamació, que forma part de les quotidianes, aquí s'ha de dir amb una entonació que irònicament empalmi amb la pregunta babaua però estranyada amb raó que acaba de fer. b) Passa el mateix quan s'acomiada dient " ¡Que anem a veure Déu!... ¡Adéu!" I també quan no entén si ha nascut sota mateix (esclafat) del pedrot que és la penya. I ha de ser molt lenta i molt divertida la primera frase embarbussament que diu: "¿Què diu que diuen que ha nascut **qui**?" I altres ironies que l'entonació ajuda a fer, i amb molta lentitud i molta veu perquè les entengui tothom. I la pastoreta Saberuda hi ha un moment en què ha de dir "musica" amb accent a la "i". Aquí és correcte, i a la cançó, també (en català tenim música i musica amb el mateix sentit). Bona i engrescadora feina. Cordialment, Ricard Bonmatí

Els pastorets i el dimoni escuat

ÀNGEL: —Benvolguts pastorets. Sóc un àngel del Cel. ¿I sabeu què diuen?, ¿sabeu què us dic?... Que ha nascut Déu infinit.

PANARRA (*amb un pa a la mà*): —¿Què diu que diuen que ha nascut **qui**?

ÀNGEL: —T'ho explicaré, Panarra: és nat el Jesuset.

PANARRA: —¿Que és nat el Jesuset?

ÀNGEL: —Sí senyor. És nat el Jesuset, nuet, nuet.

PANARRA: —¿Nuet, nuet?! ¿Despulladet?

SABERUDA: —Home, és clar: ben conill. ¿Com vols que neixi?, ¿amb abric?

PANARRA: —iDoncs sí!... Perquè jo, segur que vaig néixer vestit, que sóc molt fredolic.

SABERUDA: —iI tant, Panarra! Vas néixer amb la pell i la samarra.

PANARRA: —I menjant ous i botifarra. ¡És clar que sí!

SABERUDA: —Però, escolta, bon àngel del Cel: ¿de qui és fill i on ha nascut, el Jesuset?

ÀNGEL: —És fill de mare verge, i de Déu.

PANARRA (*estranyadíssim*): —¿De mare verge i de Déu?... ¡Mare de Déu!

ÀNGEL: —I ha nascut... sota una penya.

PANARRA (*estranyadíssim i gesticulant*): —¿Què? ¿Sota una pedra com un escorpí?

ÀNGEL: —No, home, no, Panarra. Sota una penya, dins d'una balma.

PANARRA: —Ah, una balma, una cova; ja ho entenc... ¿I no té fred, pobret?

ÀNGEL: —I tant, pastoret. Està mig mort de fred per falta d'abriguet.

SABERUDA: —Ah, ¿sí? Pobre Infantó de la cova... ¡Podríem portar-li roba!

PANARRA: —¡Molt bona idea, Saberuda! ¡I també menjar! ¡Cap a la penya, pastorets!

SABERUDA: —A reveure, àngel del Cel. Seguirem aquell estel.

PANARRA (*fent broma ajuntant els tres mots finals*): —¡Que anem a veure Déu!, ¡adéu!

ÀNGEL: —Ei, que vinc amb vosaltres. ¡Endavant!, ¡anem-hi volant!

PANARRA: —¡Això tu, martingales, que tens ales! Jo, ja ho veus: només tinc peus.

(*Se'n van.*)

* * *

BANYETA: —¡Estúpids candidats a l'infern!... ¡Jo sóc en Banyeta!, el gran dimoni expert... a fer la punyeta. I és que se'm va cremar la cueta... i a-ra es-tic es-cu-at... ¡com una ca-bre-ta! I, com que sóc tan malvat, busco persones que s'ajudin entre elles... ¡per fer que s'insultin, es robin i es matin!... Mira que bé. ¡Ja sé com ho faré!... Si trobo una festa d'humans... que cantin com germans, els portaré garrots... perquè es clavin mastegots. ¡Vinga, homenots!, ¡que tindreu bastons, gaiatos i garrots! ¡Ha-ha-ha, ha-ha-ha! ¡Quanta llenya hi haurà! (*Arreplega bastons i se'n va.*) ¡Més bastons, ha-ha-ha!

* * *

JOSEP (*tocant-li la mà al nino que ella porta a coll*): —Jesús, que esteu fredet, pobret, pobret.

MARIA (*abraçant el nino*): —Això, Josep, és... per falta d'abriguet, pobret, pobret. Vine, que t'abraci, petitonet de la mare.

JOSEP: —Ei, Maria, que tenim visita. Mira quina gentada que ve.

MARIA: —Endavant, pastorets, passeu, passeu; que donareu escalfor al pobre Infantó.

SABERUDA: —Li portem escalfor, i roba i menjar calentó.

JOSEP i MARIA: —Moltes gràcies.

PANARRA: —I també portem instruments i cantarem i ballarem, i la cova escalfarem.

(*Toquen i canten:*)

¿Què li darem a n'el Noi de la Mare?, ¿què li darem que li sàpiga bo? Panses i figues i nous i olives, panses i figues i mel i mató.	Tam-pa-tam-tam, que les figues són verdes, Tam-pa-tam-tam, que ja maduraran. Si no maduren el dia de Pasqua, maduraran en el dia del Ram.
¿Què li darem al Fillet de Maria?, ¿què li darem al formós Infantó? Li darem panses amb unes balances, li darem figues amb un paneró.	

PANARRA: —Ei, Saberuda. ¿Què és aquesta olor que se sent?

SABERUDA: —¿Olor de què?

PANARRA: —Sento una mena de ferum, una olor de fera salvatge.

SABERUDA: —Au, va, Panarra, que tens un nas massa fi. Algú que ha fet un pipí.

PANARRA: —Que no, refontoll. Que sento olor de sofre.

SABERUDA: —¿De sofre o de palla? Au, va, calla, i tapa't el nas i balla. I fem bona gatzara per alegrar l'Infant i son pare i sa mare. ¡Que toquin la musica flautes, violins, clarins, dolçaines, xeremies, baixons i tamborins!

Pastorets de la muntanya, que viviu <i>amb gran recel</i> , (bis) desperteu, veniu de pressa, que n'és nat el Rei del Cel. (bis)	¿Què és aquest soroll que sento a aquesta hora <i>en el corral</i> ? (bis) Espereu, que si jo baixo, sabreu qui és en Pasqual. (bis)
<i>Cap al migdia,</i> <i>canta i refila,</i> <i>toca, Pasqual,</i> <i>repica el timbal:</i> <i>ram-pa-ta-plam,</i> <i>ram-pa-ta-plam.</i> <i>Que són festes d'alegria,</i> <i>Pasqües Santes de Nadal.</i> (bis)	<i>Cap al migdia...</i> Ai, Pasqual, no t'hi enfadis, que sóc un <i>àngel del cel</i> , (bis) que aquí vinc a anunciar-vos que n'és nat el Rei del Cel. (bis)
	<i>Cap al migdia...</i>

PANARRA: —Aquí tothom canta i balla. Molt bé. Però és que jo sento una ferum...

SABERUDA: —¿Ferum? ¿De què, ferum?

PANARRA: —De sofre, foc i fum. No em facis cas; deu ser el meu nas. Va, cantem:

Sant Josep fa bugada a dintre d'un morter; hi posa una flassada, també un travesser. La Verge Maria hi posa un llençol, i els àngels hi canten la do-re-mi-fa-sol, ¡al·leluia, al·leluia!	Sant Josep fa dinada, posa l'olleta al foc; amb naps i cansalada, ja bull a poc a poc. La Verge Maria hi posa una col, i els àngels hi canten la do-re-mi-fa-sol, ¡al·leluia, al·leluia!	Sant Josep fa fornada amb la pasta i el llevat, i després ell la tasta: "Quin pa ben encertat." La Verge Maria diu "non-non" al bressol, i els àngels hi canten la do-re-mi-fa-sol, ¡al·leluia, al·leluia!
---	--	--

BANYETA (*ha anat repartint bastons*): —¡Ei, pastorets del dimoni! ¡Us porto llenya perquè us escalfeu! ¡Ara us embruixaré!... A l'estiu i a l'hivern, ¡màgia de l'infern! Barrambim-barrambum, serà oli en un llum: ben fàcil faciló. ¡Barrambí-barrambó, garrots agafeu!, i a cops de bastó, ja veure si us mateu!

SABERUDA (*amb ironia*): —Gràcies de veritat, senyor dimoni escuat. I tu, Panarra-Panarró, ¿a qui li donaràs cop de bastó?

BANYETA: —Digues-li: “¡A tu, Saberuda barruda!” ¡i pega-li fort!

PANARRA: —¿Pega-li fort?... Ei, pastorets, fem-li cas, a aquest beneit del cabàs. ¿N'hi mesurarem unes quantes, de bastonades?

TOTHOM: —¡Sí!

SABERUDA (*trionfal*): —A l'estiu i a l'hivern...

PANARRA (*bastoneja en BANYETA, i els altres, també*): —...¡garrotades i a l'infern! ¡Cop de bastó, cop de bastó!

SABERUDA (*trionfal, donant-li llenya*): ¡Fuig, d'aquí, Banyeta!, ¡que no volem genteta!

PANARRA (*bastonejant-lo*): —Fuig d'aquí, banyut pudent! ¡Que volem la bona gent!

BANYETA: —¡Ai, pareu, que em matareu!... A l'estiu i a l'hivern, ¡me'n vaig cap a l'infern!

(*En BANYETA cau, i tothom canta “El dimoni escuat”, amb cadascun dels actors fent la mímica del que va dient el text.*)

Ricard Bonmatí
Nadal del 2009

Allà, sota una penya, n'és nat el Jesuset, nuet, nuet, que és fill de mare verge i està mig mort de fred, nuet, nuet, i està mig mort de fred.	¡ ¡(bis)	Els pastorets s'hi engresquen i ballen tot sonant, galant, galant, ballets i contradanses per alegrar l'Infant, galant, galant, per alegrar l'Infant.	¡ ¡(bis)
El bon Josep li deia: “Jesús, que esteu fredet, pobret, pobret.” La Verge responia: “Per falta d'abriguet, pobret, pobret, per falta d'abriguet.”	¡ ¡(bis)	A prop d'allí hi passava un dimoni escuat, patrip-patrap. Sentint tanta gatzara a dins s'hi ha ficat, patrip-patrap, a dins s'hi ha ficat.	¡ ¡(bis)
Pastors hi arribaren allà a la mitjanit, cric-cric, cric-cric. Veient que tots hi anaven, del gran fins al més xic, cric-cric, cric-cric, del gran fins al més xic...	¡ ¡(bis)	Els pastorets en veure'l s'hi tiren al damunt, patim-patum, i tantes n'hi mesuren que el deixen mig difunt, patim-patum, que el deixen mig difunt.	¡ ¡(bis)
Ja toquen la musica de flautes, violins, clarins, clarins, dolçaines, xeremies, baixons i tamborins, clarins, clarins, baixons i tamborins.	¡ ¡(bis)	La llenya d'en Banyeta ha estat oli en un llum, ferum, ferum, ja hi ha només el rastre de sofre, foc i fum, ferum, ferum, de sofre, foc i fum.	¡ ¡(bis)